

Het basisinkomen als haalbare utopie

Al decennialang is het basisinkomen voer voor academici, nu is het volop in de hoofdstroom van de samenleving terechtgekomen. Dat is geen toeval, schrijft ETION-hoofdeconoom Geert Janssens in zijn inspiratienota over het thema. Een nieuwe maatschappijordening dringt zich op.

We krijgen te maken met ver doorgedreven automatisering en digitalisering, een dalend aandeel van arbeid in de economie, steeds minder voltijdse jobs, meer jobonzekerheid en een groeiende vermogensongelijkheid. Het geloof dat het basisinkomen een uitweg biedt, groeit.

Ook al hebben we geen zicht op de reële effecten van een veralgemeend basisinkomen, de experimenten zijn erg bemoedigend. Die vonden en vinden overal in de wereld plaats, van Canada tot Namibië, van Finland tot Terneuzen. "Ook al zijn er nog veel vragen, bijvoorbeeld over de financiering van het basisinkomen, we mogen niet nalaten de mogelijkheden grondig te bestuderen", vindt Geert Janssens.

Volgens hem bestaat er een goede kans dat het basisinkomen de basis wordt voor het verdelen van de toegevoegde waarde in een economisch systeem waarin we niet langer voltijds of massaal zullen werken voor ons inkomen. "Zo'n systeem is altijd een utopie geweest. Het wordt hoe langer hoe meer een haalbare utopie."

Tekst: Christine Huyge

Janssens Geert, ETION Inspiratienota nr. 93, 'Basisinkomen: oordeel niet te vlug', februari 2017.

De belofte van economische vrijheid

Een dividend van de vooruitgang: zo noemt historicus en journalist Rutger Bregman het basisinkomen in zijn beroemde boek 'Gratis geld voor iedereen'. "We hebben onze welvaart maar voor een heel klein deel aan onszelf te danken", klinkt het. "Wij zijn rijk dankzij de instituties, de kennis en het sociaal kapitaal dat onze voorouders hebben opgebouwd. Deze rijkdom is van ons allemaal. Een basisinkomen laat iedereen erin delen."

In essentie is het basisinkomen een inkomen dat iedereen ontvangt, ongeacht persoonlijke situatie, geslacht, burgerlijke staat, samenlevingsvorm of zelfs leeftijd. Het is een vast bedrag, in principe hoog genoeg om van te leven,

onzekerheid wegnemen die kan ontstaan ten gevolge van het aanvaarden van een preciaire job of het opzetten van een eigen zaak. "Wat ook de afloop daarvan is, iedereen moet op elk moment kunnen terugvallen op het basisinkomen", stelt Geert Janssens.

Volgens Rutger Bregman zorgt de universaliteit van het basisinkomen er net voor dat het een maximaal draagvlak geniet. Onderzoek toont aan dat we bereid zijn tot meer solidariteit naarmate we zelf meer baat hebben bij de verzorgingsstaat. Een systeem dat enkel de armen helpt, zou net de scheidslijn tussen hen en de rest van de samenleving bevestigen. De Zweedse sociologen Korpi en Palme lieten eind jaren negentig zien dat de landen met de meest universele voorzieningen er het best in slagen de

(Foto Shutterstock)

uitgekeerd in cash. Het basisinkomen is onvoorwaardelijk, dat betekent dat er niets tegenover staat: geen vervelende vragen, geen stigmatiserende controles, geen paperassen. Elke eigenhandig verdiende euro komt er als extra bovenop.

Het basisinkomen is universeel, het staat los van iemands inkomen of opgebouwd vermogen. Dat ook

welgestelde burgers het krijgen, vinden sommigen een verspilling van middelen. "Een discussie voeren over het basisinkomen is een rookgordijn optrekken om de echte problemen van onze samenleving te verbergen", liet Francine Mestrum onlangs optekenen. Zij is doctor in de sociale wetenschappen, een autoriteit in armoede-onderzoek en fervent tegenstander van het basisinkomen. Moet het niet onze prioriteit zijn om uitkeringen, zoals het leefloon, op te trekken tot aan de armoedegrens, vraagt ze zich af. "Het is een schande dat dat nog steeds niet is gebeurd. Desondanks zijn er campagnes bezig om zelfs aan rijke mensen een uitkering, een basisinkomen te geven."

Financiële ongelijkheid verkleinen

Voorstanders menen echter dat niets de toegang tot het basisinkomen in de weg mag staan. Het moet iedereen de kans geven uit een slopend werkritme te stappen. Het moet bij iedereen de

"Het basisinkomen moet iedereen de kans geven uit een slopend werkritme te stappen."

(Geert Janssens)

armoede terug te dringen. "Alle modellen tot nu toe tonen dat het basisinkomen nivelleert", zegt ook econome en filosofe Ingrid Robeyns. "Het basisinkomen zal de financiële ongelijkheid verkleinen."

Politieke filosofen zoals Philippe Van Parijs, een autoriteit op het vlak van het basisinkomen, leggen er wel de nadruk op dat het basisinkomen niet mag worden gezien als een substituuut voor de bestaande sociale voorzieningen. Hij beschouwt het als een inkomensniveau waar niemand onder kan. Dat sluit niet uit dat bepaalde doelgroepen daarbovenop een aanvullende uitkering of sociale voordelen genieten. Ook de toegang tot basisonderwijs en gezondheidszorg zou voor iedereen behouden blijven.

(Foto Maartje ter Horst)

Rutger Bregman (historicus en journalist)

(Foto W&F Raymond Van Beygaerden)

Geert Janssens (hoofdeconoom ETION)

Geen leegloop op de arbeidsmarkt

Een belangrijk kenmerk van het basisinkomen is dat er geen arbeidsvoorwaarden aan verbonden zijn. Je hoeft niet te werken of werk te zoeken om het te ontvangen. Het aanvaarden van een betaalde job ontnemt het recht op het basisinkomen niet.

“Een mogelijk gevaar is dat de werkgever het loonniveau zal drukken omdat hij weet dat iedereen al over een inkomen beschikt”, stelt Geert Janssens. De onvoorwaardelijkheid van het basisinkomen countert dat risico en vormt een bescherming tegen het uithollen van de arbeidsvoorwaarden:

“Er is overweldigend bewijs dat verreweg de meeste mensen, basisinkomen of niet, willen werken.”
(Rutger Bregman)

een ‘ja’ van de werknemer zal er met andere woorden enkel komen indien de job voldoende perspectieven biedt.

De hoogte van het basisinkomen is bepalend voor de effecten op de arbeidsmarkt. “Als het basisinkomen te laag is, riskeer je dat het een loonsub-

sidie wordt voor werkgevers”, stellen ook Thomas Decreus en Christophe Callewaert in hun boek *‘Dit is morgen’*. Mensen zouden dan gedwongen worden om het even welke job aan te nemen tegen een laag loon. Een basisinkomen dat hoog genoeg is, versterkt daarentegen de onderhandelingspositie van werknemers. Dat wij burgers massaal de arbeidsmarkt de rug zouden toekeren, is een ongegronde vrees. “Er is overweldigend bewijs dat verreweg de meeste mensen, basisinkomen of niet, willen werken. Werkloosheid maakt diep ongelukkig”, merkt Rutger Bregman op.

Anders dan de proefballonnetjes

Het basisinkomen zorgt voor een symbiose die er enerzijds in bestaat dat je mensen ontslaat van een verplichting, en hen anderzijds opportuniteiten schenkt. “Die twee elementen zijn belangrijk voor het wekken van vertrouwen in een arbeidsmarkt waar tewerkstellingszekerheid steeds meer onder druk staat”, besluit Geert Janssens.

Voor hem is het niet de vraag of er ooit een basisinkomen komt, maar onder welke vorm, tegen wanneer en via welke weg. “Dat basisinkomen zal er wellicht anders uitzien dan de proefballonnetjes die we daarover de voorbije jaren hebben zien passeren. Zo is het misschien geen slecht idee om het basisinkomen voor een stuk wél voorwaardelijk te maken en bijvoorbeeld te koppelen aan het opnemen van maatschappelijke taken, al dan niet tegen extra betaling. Dat hoeft niet te betekenen dat de economische bevrijding die het basisinkomen belooft, in het gedrang komt.”

Basisinkomen:

“Ik zie zowel voor- als tegenstanders van het basisinkomen zwaaien met algemene argumenten. Dat is niet bevorderlijk voor de kwaliteit van het debat”, meent prof. dr. Ingrid Robeyns. Als we praten over het basisinkomen, zijn het de details die ertoe doen”, meent de Belgisch-Nederlandse econome, ethica en filosofe.

Ben je voor of tegen het basisinkomen?

Ingrid Robeyns: “Ik heb veel sympathie voor het idee van het basisinkomen. De filosofische argumenten zijn erg overtuigend. Vanuit mijn studiedomein, sociale rechtvaardigheid, neem ik het heel serieus. Toch is het voor mij op dit ogenblik onmogelijk om ‘voor of tegen’ te zijn. Hoe kan je een weloverwogen standpunt

(Foto Shutterstock)

vraag meteen: hoe ga je dat financieren en is die financiering duurzaam? Ik heb daar nog geen berekeningen over gezien.”

Ingrid Robeyns: “Stel dat er een — gedeeltelijk — basisinkomen komt van 450 euro of minder. Veel van de verwachtingen die burgers hebben rond een basisinkomen ga je daarmee niet inlossen. De armoede- en werkloosheidsval verdwijnt niet. Anders is het met een basisinkomen van 1.000 of zelfs 1.500 euro, bedragen die eveneens circuleren. Daarmee kan je wél riskeren een andere weg in te slaan, verminderen de angst en de stress wél. Maar welke inleveringen vraagt dit scenario, zullen bepaalde producten of diensten niet fors duurder worden en je koopkracht doen dalen? Mijn punt is dat we goed voor ogen moeten houden hoe het totaalpakket er in al zijn details uitziet.”

We moeten bewaken dat er samen met de positieve effecten geen hoop ongewenste effecten ontstaan?

Ingrid Robeyns: “Experimenten overal ter wereld hebben ons al veel geleerd over de effecten van een bepaald basisinkomen in een bepaalde context. Het is heel moeilijk om die te extrapoleren naar de totale bevolking. Het effect van zelfs een klein basisinkomen kan erg positief zijn voor wie weinig kansen op de arbeidsmarkt heeft en al jaren leeft van bijstand.”

Ingrid Robeyns: “Maar kijk naar een andere groep, bijvoorbeeld vrouwen

het zijn de details die tellen

innemen als je het volledige plaatje niet kent? Hoe hoog is het basisinkomen, aan wie wordt het toegekend, moet je bijvoorbeeld een permanente verblijfsstatus in je land hebben om het te ontvangen, hoe zal het basisinkomen worden gefinancierd, welke belastingen staan er tegenover, welke van de huidige onderdelen van de verzorgingsstaat blijven behouden?”

argumenten. Dat is niet bevorderlijk voor de kwaliteit van het debat. Ook de definities blijven vaag. Grosso modo duiken twee varianten op. Volgens de eerste is het basisinkomen een onvoorwaardelijk inkomen dat iedereen op regelmatige basis ontvangt. De hoogte van dat inkomen wordt meestal niet gespecificeerd. Een tweede definitie gaat ervan uit dat

“Hoe kan je een weloverwogen standpunt innemen als je het volledige plaatje niet kent?”

We spreken in te algemene termen over het basisinkomen?

Ingrid Robeyns: “Dat is zonder meer het geval. Ik zie zowel voor- als tegenstanders zwaaien met heel algemene

het basisinkomen rond de armoedegrens ligt (dat is zestig procent van het mediane inkomen, wat in België neerkomt op 1.100 euro voor een alleenstaande, nvdr). In dit geval is de

die een baan hebben en tegelijk veel zorg op hun bord krijgen. Een basisinkomen kan hen 'zuurstof' geven, met als mogelijk gevolg dat zij hun baan opgeven om bij de kinderen te blijven. De vraag is of dat wenselijk is. Daarom bepleit ik het basisinkomen als deel van een groter pakket. Zo moet je proberen de culturele elementen, die zorg enkel bij vrouwen leggen, te beïnvloeden. Het is zonder meer positief om voldoende tijd te besteden aan kinderen. Alleen moeten we dat niet enkel van vrouwen verwachten."

“Ik bepleit het basisinkomen als deel van een groter pakket.”

Tegenstanders van het basisinkomen menen dat enkel arbeid recht geeft op een inkomen. Is dat argument vanuit ethisch-filosofisch standpunt te verdedigen?

Ingrid Robeyns: “Als je geld wil, moet je er iets voor doen: het idee is wijdverbreid. Ik merkte het ook in Namibië, waar ik met een Zuid-Afrikaanse onderzoekster naging wat de effecten waren van de invoering van een klein basisinkomen in het rurale dorpje Otjivero, waar de bevolking heel arm was. ‘De armen helpen is oké, maar ze moeten er wel iets voor doen’, luidde de opinie van mensen die we over Otjivero vertelden. Het activerend effect van het basisinkomen in Otjivero was overigens onmiskenbaar.”

Ingrid Robeyns: “In een ideale en volledig rechtvaardige wereld ben ik het eens met het wederkerigheidsprincipe. Maar ons systeem sluit veel mensen uit. Bovendien zijn we inzake voorwaardelijkheidsregels te ver gegaan, met als gevolg een enorme bureaucratie om te controleren of alle voorwaarden vervuld zijn. Dat werkt

verlammend. Het onvoorwaardelijk basisinkomen kan komaf maken met veel van die controles.”

Ingrid Robeyns: “Stuart White, een politiek filosoof van Oxford, heeft over die reciprociteit geschreven. Het is mogelijk, stelt hij, dat bepaalde personen, zogenaamde freeriders, met hun basisinkomen niet fundamenteel bijdragen tot de samenleving, niet via een baan of opleiding, noch via zorg of vrijwilligerswerk. Als dat percentage niet groot is, kan dat een heel redelijke prijs zijn die we betalen om de bureaucratie achter ons te laten.”

Ingrid Robeyns

Prof. dr. Ingrid Robeyns is filosoof, ethica en econome. Ze werkt als onderzoeker en docent aan het Ethiek Instituut van de Universiteit Utrecht. Ze is geboren in Vlaanderen, heeft ook het Nederlandse staatsburgerschap en woont met haar man en twee zonen in Utrecht. In Cambridge, waar ze haar doctoraat haalde, werkte ze samen met de Indiase econoom en filosoof Amartya Sen. Ze publiceerde twee bijdragen over de relatie tussen het basisinkomen en vrouwenemancipatie. Samen met UA-onderzoeker en hoogleraar Ive Marx werkt ze dit jaar aan een studie over het basisinkomen, gesteund door het Nederlandse Instituut Gak. Dat geeft subsidies aan projecten op de terreinen sociale zekerheid en arbeidsmarktbeleid. Ive Marx brengt de empirische effecten van het basisinkomen in kaart, Ingrid Robeyns verzorgt een filosofisch essay. (CH)

(Foto Roland Pierik)

In een debat in Antwerpen stelde je dat het basisinkomen de potentie heeft om ons als burgers politiek te mobiliseren. Het basisinkomen is in staat ons meer greep te geven op de wereld waarin we leven?

Ingrid Robeyns: “Mogelijk is dat zo. Ik denk dat we met zijn allen minder afkeer moeten hebben van politiek. Stemrecht, dat ander recht dat iedereen onvoorwaardelijk heeft, brengt discussies op gang over welke wereld we willen, hoe we de samenleving willen inrichten. Het basisinkomen heeft de kracht om hetzelfde te doen.

Het laat mensen toe zich meer op te stellen als betrokken burgers en minder als hedonistische consumenten die zich enkel met hun eigen leven bezighouden.”

Ingrid Robeyns: “Een debat over het basisinkomen gebeurt niet in het luchtledige, maar als oplossing voor problemen die we ervaren. Hoe breder je dat debat voert, hoe meer we leren over de systemen die nu

gelden: wat zijn de gevolgen ervan voor bepaalde groepen, wat betekent het om werkloos of alleenstaand te zijn? De maatschappelijke discussie over het basisinkomen heeft misschien bijkomend het effect dat we de voorzieningen in onze samenleving minder vanzelfsprekend gaan vinden. Dat zou een erg goede zaak zijn.”

Voor uw agenda

Lunchgesprek over basisinkomen

Op donderdag 16 maart (11.45 uur, RE:Flex Mechelen) stelt Geert Janssens zijn inspiratienota voor. Aansluitend gaat hij hierover in gesprek met Roland Duchâtelet (bestuurder Melexis).

Info & inschrijven via www.etion.be

Meer welzijn met het basisinkomen?

Op een debat over het basisinkomen in Antwerpen deelde Ingrid Robeyns het podium met Philippe Van Parijs, econoom, filosoof, hoogleraar aan de UCL en mede-oprichter van BIEN (Basic Income Earth Network). Over het effect van een basisinkomen op het welzijn van de bevolking waren beide specialisten het oneens.

Ingrid Robeyns: “Kans op een meer ontspannen samenleving”

“Het overheidsbeleid is vaak gericht op het veiligstellen of verhogen van de koopkracht. Maar kwaliteit van leven gaat verder dan de hoeveelheid goederen die je bezit. Welzijn is ook afwezigheid van stress, bijvoorbeeld. Een samenleving met een meer ontspannen attitude zou ons gelukkiger kunnen maken. Dit is speculatief, maar als we erin slagen onze materialistische neigingen, die beïnvloed worden door het economisch systeem — reclame enzovoort — te onderdrukken, dan lukt het ons wellicht om de andere dimensies van een kwaliteitsvol leven tot hun recht te laten komen. Mogelijk kan een maatschappij met een — voldoende hoog — basisinkomen daarvoor zorgen. Een concreet voorbeeld is burn-out. Wie zijn baan kon behouden na de crisis van 2008, is doodsbang om die te verliezen. Sommigen werken zich te pletter, anderen willen werken, maar hebben geen baan. Dat is

een heel vreemde situatie. Je kan hopen dat een basisinkomen meer flexibiliteit in onze levens brengt.”

Philippe Van Parijs: “Geluk is niet het doel”

“Het is belangrijk na te denken over wat bij economen bekend staat als de ‘Easterlin Paradox’. Als er groei is en inkomens stijgen, worden mensen niet gelukkiger. Er bestaat ook een radicalere vorm van die paradox, geformuleerd door Emile Durkheim. Hoe beschaafder de maatschappij, niet alleen economisch maar ook qua rechten en gelijkheid, hoe meer mensen zelfmoord plegen. Dat is volgens hem maar één indicator van de tegenovergestelde verhouding tussen welzijn en economische voorspoed. Heeft het dan zin om het basisinkomen voor te stellen als een maatregel die het welzijn verhoogt? Als we morgen het basisinkomen invoeren, zou het effect op geluk nul zijn of statistisch te klein om te weten of het te maken heeft met het basisinkomen. Dat komt omdat ons verwachtingsniveau voortdurend verandert. Doen wat rechtvaardig en nodig is, kan ons gelukkig maken. Maar zeggen dat het basisinkomen ons naar het paradijs voert, is fout. Er zullen zaken zijn die misgaan in ons privé- en maatschappelijk leven. Meer geluk hoeft niet als doel van het basisinkomen voorgesteld te worden.” (CH)